

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Вплив родинних відносин на образ майбутньої сім'ї у юнаків»

«The influence of family relations on the image of the future family among adolescents»

Виконала: здобувачка денної форми навчання

спеціальності 053 Психологія

Освітня програма «Психологія»

Серова Віолетта Олегівна

Керівник д-р. психол. наук Кіреєва З.О. _____

Рецензент д-р. психол. наук Родіна Н.В. _____

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ ____ від _____ 202_ р.

Завідувач кафедри
Кіреєва З.О.

(підпис)

Захищено на засіданні ЕК
протокол № ____ від _____ 202_ р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

_____ (підпис)

Одеса – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РОДИННИХ ВІДНОСИН НА ОБРАЗ МАЙБУТНЬОЇ СІМ'Ї У ЮНАКІВ	6
1.1 Психологічні особливості юнаків.	6
1.2 Влив батьківської моделі родини на образ майбутньої сім'ї у юнаків.	12
Висновки до І розділу	21
РОЗДІЛ ІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РОДИННИХ ВІДНОСИН НА ОБРАЗ МАЙБУТНЬОЇ СІМ'Ї У ЮНАКІВ.....	24
2.1 Організація і методики дослідження.....	24
2.2 Результати і обговорення.	27
Висновки до ІІ розділу.....	33
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	38

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах, сім'я залишається одним із найважливіших соціальних інститутів, що виконує різноманітні суспільно важливі функції, і потребує належної уваги і підтримки. Вона є необхідним компонентом людського суспільства, відіграючи велику роль як для окремих особистостей, так і для суспільства в цілому. Питання, пов'язані з сім'єю та проблеми, що виникають всередині неї та навколо неї, привертають постійну увагу та дослідження сучасною наукою.

В контексті змін сучасного суспільства, де спостерігаються зміни у стереотипах сімейного життя, розширення гендерних ролей, а також поширення різних форм родинного устрою, дослідження впливу родинних відносин на образ майбутньої сім'ї у юнаків стає особливо актуальним. Воно сприяє кращому розумінню сучасних тенденцій у формуванні сімейних цінностей та стереотипів у молодіжній аудиторії.

Дослідження може мати практичне значення для психологічної підтримки та консультування молодих людей у процесі їхнього вибору та підготовки до створення родини, а також для розробки програм та інтервенцій, спрямованих на поліпшення сімейних відносин та створення здорових майбутніх сімей.

Серед дослідників, які займалися вивченням питання сучасної сім'ї на різних етапах її створення та розвитку, особливості сімейно-шлюбних уявлень та взаємин у молодіжному середовищі, питання родинного виховання, типології сімейних функцій в умовах розвитку сучасного суспільства можна виділити І.С. Кона, С.Д. Максименко, В.П. Кравця, Л.Ф. Бурлачука, І.С. Голода, В.С. Полтавської, Т.В. Говорун, І.С. Волги, А.М. Прихожан, В.П. Гореліка, З.Г. Кісарчук, Д.В. Луцека та ін. Але разом із тим спеціальних досліджень, які б стосувалися вивчення особливостей впливу родинних відносин на образ майбутньої сім'ї саме у юнаків недостатньо.

Мета дослідження: на підставі теоретичного аналізу проблеми та її емпіричного дослідження визначити вплив родинних відносин на образ майбутньої сім'ї у юнаків.

Завдання :

1. Проаналізувати теоретичні підходи з проблеми впливу родинних відносин на формування образу майбутньої сім'ї у вітчизняній та зарубіжній літературі.
2. Провести емпіричне дослідження впливу родинних відносин на образ майбутньої сім'ї у юнаків.
3. Встановити взаємозв'язок між родинними відносинами та образом майбутньої сім'ї.

Об'єкт дослідження – образ майбутньої сім'ї.

Предмет дослідження – вплив родинних відносин на образ майбутньої сім'ї у юнаків.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань дослідження було використано комплекс методів:

теоретичні: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження впливу родинних відносин на образ майбутньої сім'ї у юнаків

психодіагностичні: авторське анкетування , тестування (опитувальник «Шкала сімейної адаптації й згуртованості» (FACES-3) Д. Х. Олсона, опитувальник «Психологічний клімат в сім'ї» В.Бойко);

Організація і база проведення емпіричної роботи. Дослідження проведено за допомогою гугл форми в цифровому форматі. Вибірку дослідження складають юнаки віком від 17 до 21 років.

Практичне значення роботи. Дослідження дозволить краще зрозуміти, як родинні стосунки формують уявлення про майбутню сім'ю у юнаків. Це допоможе психологам та сімейним консультантам розробляти ефективні

методи роботи з молодими людьми та їхніми сім'ями, враховуючи їх унікальні потреби та очікування. Також може бути основою для розробки програм та інтервенцій, спрямованих на зміцнення родинних зв'язків та формування здорового образу майбутньої родини. Це може бути особливо корисним для сімей, які стикаються з труднощами у відносинах або мають несприятливий образ сім'ї у своїх дітей. Результати дослідження можуть бути використані у розробці соціальних програм, спрямованих на підтримку сімейного благополуччя, на розвиток навичок комунікації, встановлення здорових кордонів у відносинах та підготовку до майбутнього сімейного статусу. Розуміння впливу родинних відносин на образ майбутньої сім'ї допоможе формувати ефективні стратегії та заходи підтримки сімейного інституту та створення сприятливого середовища для його розвитку.

Структура роботи. Дипломна робота складається з вступу, двох розділів (в першому розділі два підрозділи, в другому розділі дві підрозділи) висновків та списку літератури. Зазначено 6 таблиць. Загальний об'єм роботи – 42 сторінки, у списку використаної літератури – 41 позиція.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РОДИННИХ ВІДНОСИН НА ОБРАЗ МАЙБУТНЬОЇ СІМ'Ї У ЮНАКІВ

1.1 Психологічні особливості юнаків.

У психологічній літературі з проблем юності (праці Е.Еріксона, Е.Шпрангера, І.Кона, В.Слободчикова) простежуються різні підходи до з'ясування вікових між, основних суперечностей і новоутворень цього віку. Більшість дослідників обмежує зрілу юність періодом від 17 до 21 років.

Юнацький вік є складним періодом розвитку особистості, коли людині потрібно знайти сенс життя та своє місце у світі, його часто називають «перехідним». Це період, коли виникає потреба у розумовому та соціальному зростанні. Відбувається перехід до самостійного життя, який включає початок професійного становлення та реалізацію особистих планів. Один з ключових моментів цього періоду - формування самосвідомості, коли молоді люди визначаються в системі моральних цінностей, принципів, норм та правил поведінки, розуміють свою особисту соціальну відповідальність. В юнацькому віці важливою психологічною характеристикою є самоповага, яка відображає внутрішню оцінку себе, прийняття або неприйняття свого "Я".

Провідна діяльність - навчально-професійна. Мотиви, пов'язані з майбутнім, починають спонукати навчальну діяльність. Проявляється велика вибірковість до навчальних предметів. Основний мотив пізнавальної діяльності - прагнення набуття професії [3].

Мислення в юності набуває особистісний емоційний характер. З'являється пристрастність до теоретичних і світоглядних проблем. Емоційність проявляється в особливостях переживань з приводу власних можливостей, здібностей і особистісних якостей. Інтелектуальний розвиток виражається в тязі до узагальнень, пошуку закономірностей і принципів, які стоять за приватними фактами. Зростають концентрація уваги, обсяг пам'яті,

логізація навчального матеріалу, формується абстрактно-логічне мислення. З'являється вміння самостійно розбиратися у складних питаннях.

Відбувається суттєва перебудова емоційної сфери, проявляється самостійність, рішучість, критичність і самокритичність, неприйняття лицемірства, святенництва, грубості.

Емоційність юнаків є стійкою характеристикою їх особистості. На відміну від ситуативних емоцій, емоційність визначає постійну схильність особи до переживання емоцій певного типу незалежно від конкретних ситуацій. За континуально-ієрархічним підходом, емоційність розглядається як інтегральне структурне утворення особистості, що поєднує різні рівні показників. У цій структурі, якісні характеристики, такі як тип емоцій і їх значення, вважаються основними [16].

Основні фактори, що впливають на емоційні реакції юнаків:

1. Збільшення кількості емоційно заряджених об'єктів, особливо з соціальним контекстом.
2. Зростання різноманітності емоційних переживань.
3. Поява емоційних реакцій не тільки на сучасні події, але і на майбутні події.
4. Здатність виражати свої емоції за допомогою експресивних засобів.
5. Збільшення здатності розуміти емоції інших людей.
6. Перехід від імпульсивних до усвідомлених емоційних реакцій.

У юності закінчуються біологічні процеси дозрівання, і однією з найважливіших потреб особистості стає інтелектуальний прогрес. Емоційна стабільність зміцнюється, а взаємовідносини з іншими людьми набувають великого значення, зокрема спілкування з однолітками, особливо з протилежною статтю. Тривають такі процеси як самовдосконалення та саморозвиток [20].

Самосвідомість - це основний механізм, який дозволяє людині пізнати себе і встановити відношення до самої себе. Вона включає три основні компоненти:

1. Когнітивний (пізнавальний) компонент - це система уявлень і знань особи про себе, що включає самопізнання, самоаналіз, уявлення про себе, самооцінку та інші аспекти.

2. Емоційно-оцінний компонент - відображає емоційну оцінку особистості відносно її уявлень і знань про себе, а також емоційне ставлення до самої себе, включаючи почуття скромності, гордості, власної гідності і т. д.

3. Поведінковий (регулятивний) компонент - включає всі психічні прояви, де свідомо регулюється власна діяльність, вчинки і ставлення до оточуючих і до самої себе, такі як самовладання, самодисципліна, самоконтроль і т. д. [12]

Проблему самосвідомості особистості в юнацькому віці було висвітлено у роботах Б.Г. Ананьева, А.Н. Леонтьева, С.Л. Рубінштейна, О.Г. Спіркіна, Л.І. Божович.

Згідно з психоаналітичними теоріями, юність розглядається як етап психосексуального розвитку. У свою чергу Е. Шпрангер вважав, що в юності відбувається вrostання особистості в культуру.

З соціологічного погляду, юність розглядається як етап соціалізації, коли відбувається перехід від залежного дитинства до відповідальної дорослості, де суспільство відіграє важливу роль.

За Г.С. Абрамовою самопізнання юнаків формує їх самість. В період юності потребують уваги стабілізація образу Я і самооцінки, підвищується особиста гідність та збільшується бажання досягти успіху [3].

Л.І. Божович вважає , що потреба у самовизначенні виникає на межі старшого підліткового віку та ранньої юності. Вона дає такі пояснення самовизначення :

1. «вибір майбутнього шляху, потреба знаходження свого місця у праці, в суспільстві, в житті»

2. «пошук мети і сенсу свого існування»

3. «потреба знайти своє місце в загальному потоці життя».

Відбувається розширення часового горизонту- майбутнє стає головним виміром [6].

І. Кон вважав, що вибір професії є складним і довготривалим процесом. Широка можливість і діапазон професійного вибору, не врахування факторів потрібних для цього , недостатня обізнаність у специфіці професій , слабе знання власних властивостей та можливостей ускладнюють процес самовизначення в професії. Професійне самовизначення- складний і багатогранний процес, що включає в себе виділення суспільних завдань і формування індивідуального способу життя, який включає професійну діяльність. Його можна розглядати як процес прийняття рішень, за допомогою яких індивід забезпечує баланс між здібностями і схильностями та вимогами суспільної системи праці. Професійне самовизначення є частиною формування індивідуального стилю життя, де велику роль відіграє професійна діяльність [14].

На думку І. Кона також важливим є засвоєння гендерних ролей, яке супроводжується високим рівнем тривожності та розгубленості, що викликано переконаністю в існуванні загальних та чітких стандартів щодо мужності та жіночності, яке не завжди відповідає їх власній індивідуальності.

Розгляд гендерної ідентичності включає процес самоідентифікації та відіграє важливу роль у формуванні рольових ідентичностей. Саме в

юнацькому віці активно усвідомляється сутність власних ставлень до інших та уточнюється самозначення за статтю, орієнтацію на зразки Я-чоловік і Я-жінка в умовах дорослішання, коли відбувається формування статево-рольової ідентифікації [4].

Гендерна соціалізація - це процес засвоєння людиною соціальної ролі, визначено від народження суспільством, залежно від того, чоловіком або жінкою вона народилася. Гендерна соціалізація є процесом впливів на особистість з метою освоєння норм, правил поведінки, цінностей, що відповідають культурним уявленням про ролі, статус, функції статей на суспільстві. Цей процес формує повноцінну чоловічу або жіночу ідентичність та включає особу в систему гендерних ролей [1].

Велику роль у формуванні гендерних цінностей відіграє сімейне виховання, бо саме в сім'ї людина отримує уявлення про мужність і жіночність, тому батьки повинні розуміти свою велику відповідальність у цьому процесі. За умов використання педагогічних підходів, ознайомлення з відповідною літературою можливе формування у людині гендерної чуйності культури. На становлення гендерної свідомості також впливають різні суспільні організації і засоби масової інформації [17].

«Юність - це вік остаточного встановлення домінуючої позитивної ідентичності. Саме тоді майбутнє, в доступних для огляду межах, стає частиною свідомого плану життя.»,- писав Е. Еріксон [7].

Е. Еріксон ввів термін - «психологічний мораторій»,- яким позначив період між юністю і дорослістю, під час якого відбувається процес здобуття дорослої ідентичності і нового ставлення до себе.

Психологічні зміни характеризуються прагненням до незалежності і водночас бажанням зберегти можливість бути вільним від відповідальності за те, що ти доросла людина і зберегти залежність від людей, які дбають про

тебе. Юнаки шукають впевненість і безпеку, намагаючись бути схожими на своїх однолітків. Через це розвиваються стереотипна поведінка та ідеали.

Е. Еріксон вважав, що різкі зміни та незадоволеність загальноприйнятими цінностями є фактором, який заважає розвитку ідентичності. Гострота цієї кризи може залежати від міри подолання ранніх криз (довіри, незалежності, активності та інші) та навколишнього оточення.

Пошук ідентичності може здійснюватися через випробування різних ролей. Деякі люди можуть легко впоратися з цим етапом, сприймаючи цінності своєї сім'ї і обираючи шлях, визначений батьками. Але найчастіше юнаки стикаються з великою кількістю спроб, помилок і випробувань [7].

Не подолання кризи веде до стану гострої дифузної ідентичності, а саме: відстрочення дорослішання, регресія до інфантильного рівня, почуття ізоляції, самотності, стійкий стан тривоги, страх змін, невміння реалізовувати ресурси, відхід від психологічної інтимності, вибір негативних зразків для наслідування.

На думку Ю. Лановенко, результатом переживання кризового періоду є відкриття у собі нових здібностей і властивостей. Наслідком чого є особистісне зростання і зміна психологічної організації [11].

В період юності зароджуються перші любовні і дружні відносини переважно романтичного характеру. Виникає потреба в розумінні, близького емоційного контакту, прихильності. Для юнацького віку характерні симпатія, закоханість та кохання-дружба [10].

Основа роль закоханості полягає у розкритті конкретних потреб і якостей, які пов'язують зі справжніми щирими почуттями. Характерним для цього явища є безмежне захоплення особою і повна байдужість до інших людей. Закоханість супроводжується безкорисливим ставленням до людини,

бажанням показати їй свій внутрішній світ, ділитися радістю і горем, жертвувати власним щастям і комфортом заради іншої людини [18].

Психологічна особливість закоханості полягає в утворенні зв'язку між двома людьми перед тим, як вони перейдуть до більш інтимних відносин. Ключовим моментом є наявність підсвідомого ідеалу бажаного партнера.

Є. Вараксіна вважає, що специфіка утворення романтичних відносин між юнаками обумовлена смислами кохання. У молодшому юнацькому віці ці смисли є соціально стереотипними і відображають формальні аспекти романтичних взаємин, де важливим є сам факт наявності таких відносин. В пізньому юнацькому віці зростає суб'єктивне значення обміну емоціями, де кохання має цінність само по собі. Пріоритетним стає значення прийняття людини такою, якою вона є. Розуміння власних романтичних переживань сприяє формуванню здатності конструювати ідеальну модель кохання, яка суттєво відрізняється від стереотипів суспільства.

Таким чином, одним з найважливіших досягнень на цьому етапі є відкриття внутрішнього світу. Завдяки рефлексії, молода людина набуває здатності глибше пізнати себе, свої переживання і свідомо усвідомлювати свої емоції, розглядаючи їх не тільки як наслідок зовнішніх подій, але і як стани самої особистості. Розвиток емоційної сфери є особливо важливим у юнацькому віці, коли вона набуває нових аспектів і збагачується. Важливими постають проблеми самовизначення, розуміння своїх особливостей і здібностей, вибір майбутньої професії, розуміння гендерних ролей і становлення уявлень про своє майбутнє. [19]

1.2 Влив батьківської моделі родини на образ майбутньої сім'ї у юнаків.

У будь-який період історії сім'я вважалася консервативно малою групою, яка ніколи не спішить реагувати на зовнішні впливи, а намагається

обдуманно осмислити їх та прийняти рішення, яке відповідає її інтересам. Внутрішня організація сім'ї залежить від угоди її засновників - подружжя, яке у сімейних відносинах має культивувати турботу одне про одного, піклування та зберігати, продовжувати та формувати нові родинні традиції.

Оскільки людина вже з самого народження перебуває у сім'ї, вона в першу чергу засвоює стилі взаємодії між партнерами та сімейного виховання, моделі поведінки, включаючи гендерні ролі, зі своєї власної батьківської родини. Можна з упевненістю сказати, що в чутливому періоді навчання багатьох соціальних ролей (дитинство, юність) у людини є лише одна модель функціонування сім'ї - батьківська. Розподіл ролей, питання лідерства та відповідальності, спосіб життя сім'ї в цілому залежать від сімейних цінностей, які були засвоєні у дитинстві [15].

Подружні стосунки та сімейні взаємини батьківської родини, ролі у шлюбі, погляди на виховання дітей успадковуються на свідомому та несвідомому рівнях і проявляються в майбутньому у відносинах між партнерами (чоловіком та дружиною) та взаємодії між батьками й дітьми. Дитина, спостерігаючи за спілкуванням своїх батьків, поступово засвоює гендерні взаємини, які у подальшому впливатимуть на вибір моделі сім'ї.

Будь-яка модель будується на основі зразків. Батьки відіграють важливу роль у наданні зразків взаємовідносин, формуючи моделі, якими керується наступне покоління. При досягненні дорослого віку особистість може прийняти цю модель або відхилити її. Це стосується безлічі соціальних ролей, включаючи ті, що застосовуються у подружньому житті. Традиції, шаблони взаємовідносин, норми спілкування та поведінки передаються з покоління на покоління. За думкою видатних психологів, дитина в певній мірі уявляє сім'ю згідно зі своїми спостереженнями про батьківську родину. В працях К. Юнга виокремлюється ідея нерозривного історичного зв'язку психіки дитини з її родиною, включаючи вплив батьків на уявлення дітей про життя. Е. Фромм висловлював думку, що ймовірно, особистість буде обирати

модель подружніх стосунків, засновану на сімейній моделі, в якій вона виростила [21].

«Теорія цінностей» пояснює гомогамію; воно також витісняє або охоплює теорії близькості, іміджу батьків, додаткових потреб і концепції ідеального партнера. Використовується визначення вартості Робіна Вільямса.

Цінність — це «...будь-який аспект ситуації, події чи об'єкта, який має переважний інтерес як «хороший», «поганий», «бажаний» тощо...» Цінності не є конкретними цілі дії, а скоріше критерії, за якими обираються цілі.

«Теорія цінностей» пояснює тенденцію до гомогамії тим, що спільне використання цінностей зближує людей як просторово, так і психологічно. З теорії цінностей передбачається, що існуватиме значна кореляція між цінностями партнера та цінностями будь-якої особи, яка була основним агентом спілкування в житті (зазвичай один або обидва батьки). Отже, якщо людина обирає партнера з цінностями, подібними до нього, ми очікуємо знайти кореляцію між цінностями його партнера та цінностями його батьків. Справедливість теорії образу батьків залежить не від образу батька протилежної статі, а скоріше від батька чи агента соціалізації — це інтерпретація теорії цінностей [33].

Орієнтація на майбутнє — це уявлення, яке люди мають щодо свого майбутнього, яке вони свідомо представляють і стверджують. Подібно до автобіографії, вона розповідає особисту суб'єктивну історію життя, що складається з тих сфер життя, які люди вважають важливими, і надає сенсу життю людини. Його важливість для мотивації та самовизначення особистості була визнана як психологами [23], так і неспеціалістами, про що свідчить часте використання метафор майбутнього для просування як комерційних, так і громадських інтересів. «Не чекайте майбутнього — ідіть, знайдіть його», «Там, де є турбота, є майбутнє», «Майбутнє — це не те, куди ви подорожуєте, це те, що ви будете» — це лише кілька прикладів використання метафор майбутнього в рекламі.

Орієнтація на майбутнє – це «модель майбутнього» людини. Як таке, воно забезпечує основу для встановлення цілей, планування, вивчення варіантів і прийняття зобов'язань, а отже, спрямовує курс розвитку людини [25]. Маючи ці властивості, орієнтація на майбутнє має особливе значення для індивідів, які проходять через періоди розвитку та перехідні періоди, коли вони, як правило, повинні підготуватися до того, що чекає попереду. Таким чином, вивчення орієнтації на майбутнє є особливо актуальним для розвитку юнаків.

Уявлення про сімейне життя є стабільними формаціями, які впливають на сприйняття сімейних ситуацій і визначають типові реакції людини. Більшість уявлень про різні ситуації вже сформовані у людини задовго до того, як вона стикається з ними на практиці [36].

У процесі сімейного виховання формуються шаблони передбачення, які впливають на поведінку та взаємодії людини. Ці шаблони враховуються при побудові взаємовідносин [22].

Уявлення про майбутню родину мають п'ять складових:

1. когнітивний компонент, що включає рівень знань про сімейне життя;
2. емоційний компонент, який визначає позитивне або негативне сприйняття сімейного життя;
3. поведінковий компонент, який включає моделі взаємодії;
4. ціннісний компонент, який відображає значущість сім'ї для людини;
5. мотиваційний компонент, який визначає рівень бажання створити сім'ю.

Розрізняють чотири типові уявлення, характерні для молодих людей без досвіду подружнього життя, які використовуються як шаблони при створенні сім'ї:

1. "Тепле коло спілкування, домашній затишок": в цьому уявленні найголовнішим є любов і взаєморозуміння в сім'ї, створюється затишна атмосфера.
2. "Притулок, сховище, фортеця": це уявлення про сім'ю як про місце, де можна сховатися від труднощів зовнішнього світу, знаходити підтримку і захист.
3. "Стабільний організм, дерево, мурашник": ця група уявлень підкреслює важливість взаємодопомоги і підтримки між родичами в сім'ї, які функціонують як єдине ціле.
4. "Взаємна відповідальність": це уявлення про майбутню сім'ю, де кожен член родини несе відповідальність за інших, за розвиток стосунків, існує взаємна залежність і допомога один одному [30].

Накопичені з перших десятиліть 20-го століття знання про розвиток дітей і підлітків у сімейному контексті показали, що питання полягає не в тому, чи впливають сім'ї на орієнтацію підлітків на майбутнє, а як саме. На основі наявних досліджень можна виділити три шляхи впливу. По-перше, це ресурси батьків, що визначаються рівнем їхньої освіти та іншими показниками соціально-економічного статусу [26]. Дослідження показали, що при конструюванні своєї майбутньої орієнтації підлітки відтворюють сімейний соціальний статус [37]. Однак ця тенденція могла бути посилена відстеженням підлітків нижчих класів до старших шкіл нижчого рівня, а не до академічно орієнтованих гімназій. Два інші канали, за допомогою яких сім'ї впливають на орієнтацію підлітків у майбутньому, стосуються авторитетного батьківства та переконань батьків [35].

Авторитетне батьківство може сприяти побудові орієнтації на майбутнє двома способами: безпосередньо, забезпечуючи автономію, яка, як обговорювалося раніше, є необхідною умовою для побудови інструментального образу орієнтації на майбутнє, і опосередковано, сприяючи емоційному здоров'ю, що відображається у наявності достатніх

психологічних ресурсів для одночасно займаючись поточними справами і орієнтуючись на майбутнє.

Другий канал – батьківські переконання. У той час як дослідження психології розвитку зосереджені на уявленнях батьків про дітей і виховання в цілому, переконання батьків щодо своєї дитини є такими ж доречними. І те, і інше керує батьківською практикою та очікуваннями, які батьки повідомляють своїм дітям, і, таким чином, можуть мати подібний вплив на мотиваційний компонент орієнтації підлітків на майбутнє [31,38].

Сім'я є місцем і умовою постійної реалізації особистого досвіду та знань, без яких неможлива передача спадщини між поколіннями і, як наслідок, гармонійне існування та розвиток людської спільноти. Сім'я стикається з унікальними ситуаціями, труднощами та суперечностями, які, як правило, виникати в обмеженому просторі її життя. Історично цей простір має стійкий первинний вплив на підростаючу особистість, і це визначалося певною замкнутістю, географічною близькістю родичів та відсутністю міграційних процесів, які могли б негативно позначитися на рівні родинного інтимного спілкування [28].

З одного боку, соціальна ізоляваність сім'ї як групи посилювала її родинні традиції, дисципліну та відповідальність, а з іншого боку - обмежувала зовнішні втручання, включаючи адміністративні та педагогічні, навіть у випадках внутрішньої або взаємної жорстокості. Сім'я може бути розглянута як модель групи, що складається з біологічно пов'язаних осіб, яка об'єднує поведінковий, емоційний і когнітивний рівні, і вона впливає не лише на стабільність подружнього союзу, але й на формування особистості та задоволеність партнерів. Подружжя гармонія складається з різних компонентів, серед яких ключовими є рівень культури і вихованості, індивідуальні якості, національні традиції та звичаї, соціальні установки і цінності і таке інше [27]. Гармонія в сім'ї також охоплює всі аспекти міжособистісних відносин, сексуальну та поведінкову відповідність.

Нормальні сексуальні стосунки є ключовим фактором, що визначає успішність сімейного життя [32].

Нестабільність у взаємозв'язках у сім'ї, конфліктні ситуації та шлюбні кризи часто починаються ще до вступу в шлюб, оскільки у кожної особистості є свої очікування. Чим більше реальність подружнього життя відрізняється від цих очікувань, тим швидше і виразніше це може проявитися [29].

У наш час проблема конфліктних взаємин має особливу вагу і розглядається важливою. Це зрозуміло, оскільки у всіх сферах суспільного життя - економічній, політичній, культурній тощо - постійно існує велике напруження. Це має об'єктивні причини, які призводять до різних суперечок і конфліктів в сім'ї. Іноді навіть незначна дрібниця може стати краплею, що переповнює чашу терпіння людини і призводить до конфлікту [40].

Успішність майбутнього шлюбу, сумісність подружжя та ефективність батьківства значно залежать від благополуччя батьківської сім'ї і моделей поведінки, які були запрограмовані батьками. Проблеми, які виникають у дитинстві в батьківській сім'ї, часто переносяться на їхні міжособистісні взаємини у власній сім'ї, включаючи стосунки між партнерами та батьками й дітьми.

Нестабільність у взаємозв'язках у сім'ї, конфліктні ситуації та шлюбні кризи часто починаються ще до вступу в шлюб, оскільки у кожної особистості є свої очікування. Чим більше реальність подружнього життя відрізняється від цих очікувань, тим швидше і виразніше це може проявитися [9].

Вплив батьківської моделі сім'ї на характеристики подружніх пар доведено Т. І. Димною. Ця батьківська модель відіграє важливу роль у формуванні та розвитку молодого сім'ї, а його вплив поширюється на стабільність і благополуччя подружньої пари [3].

Це явище можна пояснити тим, що в адекватно функціонуючій сім'ї дитина задовольняє свої основні потреби. Вона розвиває свої природні здібності, набуває незалежності і формує позитивні емоційні установки до свого оточення, що спонукає до прагнення до співпраці та кооперації. Дитина у такій сім'ї має високу адаптивність і формує комплементарні образи батька і матері. Саме у сім'ї дитина набуває досвіду міжособистісного спілкування, вчиться моделювати поведінку протилежної статі та виконувати різні ролі в сімейному контексті.

Якщо цей досвід є позитивним, молодій людині в подальшому набагато легше буде створювати та підтримувати близькі стосунки, бути адекватним і самостійним у сімейних відносинах. Все це сприяє правильному вибору партнера для шлюбу та реплікації адекватних батьківських стосунків у власній сім'ї [34].

Якщо двоє партнерів виросли в повноцінних сім'ях, де вони отримали повний досвід поведінки в подружніх стосунках, то батьківський досвід вважається позитивним. У таких випадках партнери мали можливість спостерігати та навчатися від своїх батьків, як правильно взаємодіяти у шлюбі і виконувати різні сімейні ролі. Негативним є досвід, коли батьківська сім'я була неповною, наприклад, через ранню смерть одного з батьків, розлучення або наявність одинокої матері. Також, досвід стосунків в родині може бути негативним, якщо він був характеризований дисфункціональними взаєминами та проблемами [39,41].

Підготовка молоді до сімейного життя включає важливу проблему формування виховання. Система переконань про сім'ю виступає ключовим фактором, що визначає характер взаємин і емоційний клімат у родині. Батьки з раннього дитинства починають закладати в свідомість своєї дитини конкретну модель сімейного виховання і модель родини взагалі. Спочатку ця модель несвідома, але з часом переходить у сферу свідомості, де можуть виникати суперечливі почуття – прийняття цієї моделі або її осудження. У

формуванні уявлень можуть лежати два механізми – трансляція та компенсація. Трансляція означає передавання актуальної сімейної ситуації на власні уявлення, а компенсація – внесення в свою сім'ю аспектів сімейного життя, яких не вистачало в родині дитини [2].

У психології, в широкому контексті, поняття "образ" вважається результатом пізнавальної активності особистості. Як когнітивне утворення, воно відрізняється певною інформаційною насиченістю та одночасним представленням змісту у свідомості людини, що підсилює переживання різних подій, як зовнішніх, так і внутрішніх. Уявлення, у психології, пов'язуються з поняттям "знати", техніки взаємодії - з "вміти", а ставлення є "містком" між ними і розглядаються як "хотіти". Таким чином, вони визначають, як реалізуються у свідомості особистості наявні уявлення, стратегії та технології, що впливають на поведінку. Свідомість свого внутрішнього світу та мотиваційної ієрархії характеризує свідому особистість, яка активно підпорядковує свої життєві ставлення. У чуттєвому образі людина усвідомлює себе, оскільки феноменально виділяє те, що і як відображається, а також відокремлює своє "Я" від сприйнятого предмета та його образу у свідомості [13].

Огляд теорії та досліджень у сфері теорії ролей, заснований головним чином на роботах Парсонса, Бейлза, Фарбера та інших, дозволяє зробити висновок, що теорія ролей наразі забезпечує найкращу основу для дослідження психологічних змінних у область вивчення шлюбу. Для всіх шлюбів щастя є функцією задоволення потреб, які є для кожної людини індивідуальними.

Взаємодія та відносини між членами сім'ї впливають на емоційний стан та психологічний клімат сім'ї. Психологічний клімат сім'ї відображає особливості рольових та міжособистісних взаємин її членів і має вплив на міжособистісні стосунки, світосприйняття, самооцінку, саморегуляцію та життєдіяльність сімейного колективу загалом [24].

Сім'ї можуть мати сприятливий або несприятливий психологічний клімат. Сприятливий психологічний клімат характеризується згуртованістю, доброзичливістю та високою вимогливістю між подружжям, відповідальністю, почуттям захищеності та емоційним задоволенням в сім'ї. Важливим показником сприятливого психологічного клімату є спільне розв'язання сімейних проблем, проведення дозвілля та широкі соціальні контакти сім'ї. Несприятливий психологічний клімат характеризується напруженістю або навіть конфліктністю міжособистісних відносин, коли члени сім'ї ставляться негативно один до одного, відчують незахищеність та емоційний дискомфорт у сімейному оточенні [5].

Таким чином, сім'я відіграє основну роль у соціалізації особистості на всіх її етапах розвитку. Модель сім'ї є складною структурою, що включає особистісні та економічні взаємовідносини між її членами. Переважно дитина бере батьківську сім'ю як зразок для створення власної родини. Поведінкові моделі у сім'ї, як подружні, так і батьківські, формують уявлення дитини про побудову та взаємовідносини у її майбутній сім'ї. Уявлення людини про майбутню сім'ю виступають головними схемами та планами для побудови її власної родини. Зрозуміло, що важливість уявлень про майбутнє сімейне життя визначає всі аспекти подружньо-батьківських відносин. Вони впливають на вибір партнера для шлюбу, тип майбутньої родини, стиль виховання дітей, репродуктивні установки, стабільність та успішність подружніх відносин. Тому дослідження уявлень про сім'ю у молодого покоління, зокрема у проблемних категоріях дітей з дисфункціональних сімей, є важливим кроком для запобігання розлученням та будівництва гармонійних родин.

Висновки до I розділу

Більшість дослідників обмежують юність періодом від 17 до 21 років. У юності закінчуються біологічні процеси дозрівання. Самосвідомість-

механізм за допомогою якого людина пізнає себе. Відбувається розширення часового горизонту- майбутнє стає головним виміром. Юність можна назвати переходом від дитинства до дорослості. Постає питання професійного самовизначення, який можна розглядати як процес прийняття рішень, за допомогою яких індивід забезпечує баланс між здібностями і схильностями та вимогами суспільної праці.

Засвоєння гендерних ролей супроводжується тривожністю через існування загальних стандартів щодо мужності і жіночності, яке не завжди збігається з їх власною індивідуальністю.

Психологічні зміни характеризуються прагненням до незалежності з одного боку та бажанням зберегти можливість не нести відповідальність, за те, що ти доросла людина.

Зароджуються перші відносини переважно романтичного характеру, які супроводжуються безкорисливим ставленням до людини, ділитися радістю і горем, жертвувати власним комфортом заради іншої людини.

У молодшому юнацькому віці важливим є факт наявності відносин, а в пізньому юнацькому віці кохання має цінність само по собі.

Перебуваючи у сім'ї, людина засвоює стилі взаємодії між партнерами, моделі поведінки, гендерні ролі. У цьому віці є лише одна модель функціонування сім'ї - батьківська. При досягненні дорослого віку індивід може прийняти батьківську модель або відхилити.

Орієнтація на майбутнє забезпечує постановку цілей, вивчення варіантів і прийняття забор'язань. Більшість уявлень про ситуації вже сформовані ще до того, як людина стикається з ними на практиці. Авторитетне батьківство може сприяти побудові орієнтації на майбутнє двома способами: безпосередньо, забезпечуючи автономію, яка, як обговорювалося раніше, є необхідною умовою для побудови

інструментального образу орієнтації на майбутнє, і опосередковано, сприяючи емоційному здоров'ю, що відображається у наявності достатніх психологічних ресурсів для одночасно займаючись поточними справами і орієнтуючись на майбутнє.

Подружня гармонія складається з таких компонентів як рівень культури і вихованості, індивідуальної якості, традицій і звичок, цінностей і установок.

У формуванні уявлень можуть лежати два механізми - трансляція та компенсація. Трансляція означає передавання актуальної сімейної ситуації на власні уявлення, а компенсація - внесення в свою сім'ю аспектів сімейного життя, яких не вистачало в родині дитини.

Сприятливий психологічний клімат в сім'ї відзначається згуртованістю, доброзичливістю та високими очікуваннями між подружжям. Він передбачає відповідальність, почуття захищеності та емоційне задоволення.

Одним із важливих ознак сприятливого психологічного клімату є спільне вирішення сімейних проблем, проведення часу для розваг та активна соціальна взаємодія у сім'ї. Несприятливий психологічний клімат відображається в напруженості або конфліктності між особами, коли члени сім'ї відносяться негативно один до одного, відчують вразливість та емоційний дискомфорт в родинному середовищі.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РОДИННИХ ВІДНОСИН НА ОБРАЗ МАЙБУТНЬОЇ СІМ'Ї У ЮНАКІВ

2.1 Організація і методики дослідження.

«Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3) являє собою один з найбільш відомих стандартизованих опитувальників, призначених для оцінки сімейної структури. Авторами даного опитувальника є Д. Х. Олсон, Дж. Портнером та І. Лаві.

«Шкала сімейної адаптації та згуртованості» є широко відомим інструментом, який використовується в сімейній психології та дослідженнях сімейних відносин. Вона заснована на теоретичних моделях та концепціях, пов'язаних з адаптацією та згуртованістю сімейних систем. Дана методика має перевірену надійність та валідність, що гарантує точність та надійність одержуваних результатів. Це важливо задля забезпечення якості дослідження та достовірності його висновків. Це дозволить отримати більш повне уявлення про вплив факторів на образ майбутньої родини у юнаків. Тому використання «Шкали сімейної адаптації та згуртованості» в моїй дипломній роботі дозволить отримати надійні та релевантні дані, за допомогою яких я зможу вивчити вплив сімейних відносин на образ майбутньої родини у юнаків.

Методика містить два параметри: згуртованість і адаптацію.

Сімейна згуртованість - це ступінь емоційного зв'язку між членами сім'ї: при максимальної виразності цього зв'язку вони взаємозалежні, при мінімальному - автономні та дистанційовані один від одного. Для діагностики сімейної згуртованості використовуються такі показники:

«Емоційний зв'язок» - доступність, чуйність, залучення;

«Сімейні кордони»- риса, ступінь допустимого "що важливо - що неприпустимо";

«Прийняття рішень»;

«Час»;

«Друзі»;

«Інтереси та відпочинок».

Сімейна адаптація (гнучкість) - характеристика того, наскільки гнучко або, навпаки, ригідно сімейна система здатна пристосовуватися, змінюватись при дії на неї стресорів.

Для діагностики гнучкості використовуються такі параметри:

«Лідерство» - здатність взяти відповідальність і повести за собою;

«Контроль» - прагнення стверджувати у відносинах силу та вплив;

«Дисципліна» – певний порядок поведінки, що відповідає правам та прийнятним нормам;

«Правила та ролі в сім'ї» - виконання деяких умов, зобов'язань.

До збалансованих належать наступні типи сімей:

1. Розділена та структурована.
2. Розділена та гнучка.
3. Зв'язана та структурована.
4. Зв'язана та гнучка.

Збалансовані сім'ї є найбільш стабільними, їхня здатність справлятися з сімейними кризами є найвищою. Ці сім'ї надають найбільшу підтримку своїм членам сім'ї у стресових ситуаціях. Краще справляється з виховними завданнями.

Середньо збалансовані 8 типів сімей:

1. Роз'єднана та структурована.
2. Роз'єднана та гнучка.
3. Заплутана та структурована.
4. Заплутана та гнучка.
5. Ригідна та розділена.
6. Ригідна та зв'язана.
7. Хаотична та розділена.
8. Хаотична та зв'язана.

Сім'ї, які є менш стабільними, гірше справляються із сімейними кризами, хоча можуть існувати досить довго.

Незбалансовані - 4 типи сімей:

1. Роз'єднана та ригідна.
2. Роз'єднана та хаотична.
3. Заплутана та ригідна.
4. Заплутана та хаотична.

Незбалансовані сім'ї зазвичай розглядаються як проблематичні, які ведуть до порушення функціонування сімейної системи

Психологічний клімат у сім'ї є важливим фактором, що впливає на формування особистості та образ майбутньої родини у юнаків. Вивчення психологічного клімату в сім'ї за допомогою опитувальника Бойка дозволяє отримати уявлення про специфічні характеристики та особливості сім'ї, а також вплив цих факторів на образ майбутньої родини у юнаків. Отримані результати та висновки можуть бути використані для розробки індивідуальних програм та підходів до підтримки та розвитку сімейних

відносин. Обробка та інтерпретація проводяться згідно в ключом до відповідей «так» чи «ні» на 35 тверджень.

0-8 балів – стійкий негативний психологічний клімат. Зазвичай це характерно для сімей, які вважають сімейні відносини важкими, нестерпними, кошмарними.

9-15 балів – нестійкий, змінний психологічний клімат. Часто відчувається напруга.

16-22 бали – невизначений психологічний клімат. У ньому відзначаються деякі дратівливі фактори, хоча в цілому переважає позитивний настрій.

23-35 балів – стійкий позитивний сімейний психологічний клімат. До такої родини люблять приходити в гості, та й вони самі одержують велике задоволення від спілкування один з одним.

2.2 Результати і обговорення.

У дослідженні приймали участь 30 юнаків віком від 17 до 21 років.

Таблиця 2.1. – Вік респондентів

Вік	Кількість	Відсоток
17	5	16.7%
18	1	3.3%
19	2	6.7%
20	7	23.3%
21	15	50%

У дослідження прийняли участь юнаки, серед яких половину (50%) складають люди віком 21 рік, 23.3%- 20 років, 16.7%- 17 років, 6.7%- 19 років, 3.3%- 18 років.

Таблиця 2.2. – Стать респондентів

Стать	Кількість	Відсоток
Жінки	25	83.3%
Чоловіки	5	16.7%

Серед 30 опитаних 83.3% складають жінки, 16.7%- чоловіки.

Таблиця 2.3 - Загальні результати методики «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3)

Бажана Реальна	Збалансована	Середньо збалансована	Незбалансована	Загальна кількість
Збалансована	33.3%	6.7%	0%	40%
Середньо збалансована	20%	13.3%	3.3%	36.6%
Незбалансована	10%	6.7%	6.7%	23.4%
Загальна кількість	63.3%	26.7%	10%	100%

В ході підрахування результатів було виявлено, що збалансований тип сім'ї мають 40% юнаків, 36.6% - середньо збалансований, 23.4% - незбалансований.

За результатами методики було виявлено, що більшість юнаків, які мають збалансований тип сім'ї бажають мати такий самий тип сім'ї (33%), а також середньо збалансований - 6.7%. Серед респондентів із середньо збалансованою сім'єю 20% хочуть мати збалансовану сім'ю, 13.3%- середньо збалансовану, 3.3%- незбалансовану. Серед юнаків із незбалансованих сімей 10% хочуть мати збалансовану сім'ю, 6.7%- середньо збалансовану, 6.7% - незбалансовану. Проаналізувавши отримані дані ми бачимо, що більшість респондентів (63.3%) бачуть для себе ідеальним збалансований тип сім'ї, який характеризується високим рівнем підтримки, спільними інтересами,

можливістю змінювати правила та обов'язки. Друге місце посідає вибір середньо-збалансованого типу (26.7%), менш стабільні сім'ї, які гірше справляються з кризами. Третє місце- незбалансований тип (10%), які розглядаються як проблематичні. Цікаво, що жоден із юнаків із батьківської родини збалансованого типу не обрав незбалансований тип як свій ідеальний. Прослідковується тенденція, що найчастіше за все люди обирають вищий тип адаптації та згуртованості родини, а ніж той, в якому вони росли, за винятком збалансованого типу, бо він відповідає крайнім високим показникам згуртованості і адаптації. Також важливо зазначати, що були люди, які обрала своєю ідеальною сім'єю нижчий тип, а саме: 6.7% із 40% людей зі збалансованим типом родини хочуть мати середньо збалансований тип родини. 3.3% із 36.6% юнаків із середньо збалансованим типом родини хочуть мати незбалансовану.

В Табл. 2.4. Роз'є означає роз'єданий, розділ- розділений, зв'яз - зв'язаний, струк стркутрний, хаот- хаотичний, гнуч- гнучкий, ригід- ригідний.

За результатами методики із людей з роз'єднаним структурним типом сімей 3.3% із 20% бажать мати розділений структурний тип, 3.3% із 20%- роз'єднаний структурний, 6.7% із 20%- розділений хаотичний, 3.3% із 20% - роз'єднаний гнучкий, 3.3% із 20%- зв'язаний хаотичний.

Всі люди з розділеним структурним типом сім'ї бачуть ідеальним для себе розділений хаотичний тип сім'ї.

Серед респондентів з роз'єднаним хаотичним типом сім'ї 6.7% із 23.3% бажать мати такий самий тип сім'ї, 10% із 23.3% (майже половина)- розділений хаотичний, 6.7% із 23.3%- зв'язаний хаотичний.

Серед респондентів із розділеним хаотичним типом сім'ї 13.3% із 20% (більше половини) бажать мати такий самий тип сім'ї, 6.7% із 20% - зв'язаний хаотичний. Всі досліджені з роз'єднаним гнучним типом вважають ідеальним для себе розділений хаотичний тип.

Досліджені з розділеним гнучким типом: 10% із 13.3% - розділений хаотичний (майже всі), 3.3% хочуть мати такий самий тип сім'ї.

Люди з роз'єднаним ригідним типом: 3.3% із 6.7% (половина) - роз'єднаний структурний, 3.3% (половина) - розділений хаотичний.

Табл. 2.4. - Детальні результати методики «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3)

Бажана Реал	Роз'є Струк	Розд Струк	Роз'є Хаот	Розд Хаот	Роз'є Гнуч	Розд Гнуч	Роз'є Ригід	Зв'яз Хаот	Кіль- кість	%
Роз'є Струк		1	1	2	1			1	6	20
Розділ Струк				2					2	6.7
Роз'є Хаот			2	3				2	7	23.3
Розділ Хаот				4				2	6	20
Роз'є Гнуч				2					2	6.7
Розділ Гнуч				3		1			4	13.3
Роз'є Ригід	1			1					2	6.7
Зв'яз Хаот								1	1	3.3
Кіль- кість	1	1	3	17	1	1		6	30	
%	3.3	3.3	10	56	3.3	3.3	0	20		100

Всі опитані зі зв'язаним хаотичним типом хочуть мати такий самий тип родини в майбутньому.

Найбільша кількість респондентів (17 осіб або 56%) хоче мати розділений хаотичний тип сім'ї. Він характеризується характеризується помірною згуртованістю.

У емоційних відносинах у сім'ї присутня деяка розділеність, проте вона не є такою крайньою, як у роз'єднаній сім'ї. Незважаючи на те, що час, що проводиться окремо, для членів сім'ї важливіший, сім'я здатна збиратися разом, обговорювати проблеми, надавати підтримку один одному і приймати спільні рішення. Інтереси та друзі є зазвичай різними, але є й область інтересів, яка об'єднує всіх членів сім'ї. Хаотична сім'я характеризується високим ступенем непередбачуваності. Такий стан система часто набуває у момент кризи, наприклад, при народженні дитини, розлученні, втраті джерел доходу тощо. Проблемним воно стає, якщо система застрягає у ньому надовго. Такий тип системи має нестійке та обмежене керівництво і відчуває нестачу лідерства. Рішення є імпульсивними та непродуманими. Ролі неясні і часто зміщуються від одного члена сім'ї до іншого.

Другим став зв'язаний хаотичний тип (6 осіб або 20%), який характеризується високим ступенем емоційної близькості, лояльністю у взаєминах та певною залежністю членів сім'ї один від одного. Члени сім'ї часто проводять час разом. Цей час для них важливіший, ніж час, присвячений індивідуальним друзям та інтересам. Однак згуртованість у таких сім'ях не досягає ступеня заплутаності, коли торкаються будь-яких відмінностей. Він є непередбачуваним. Такий тип системи має нестійке та обмежене керівництво і відчуває нестачу лідерства. Ролі та розподіл обов'язків часто змінюються.

Табл. 2.5 - Результати опитувальника «Психологічний клімат в сім'ї»

Тип психол. клімату	Кількість	Відсоток
1	3	10%
2	6	20%
3	7	23.3%
4	14	46.7%

Де 1 – стійкий негативний психологічний клімат. Зазвичай це характерно для сімей, які вважають сімейні відносини важкими, нестерпними, кошмарними; 2 – нестійкий, змінний психологічний клімат. Часто відчувається напруга; 3 – невизначений психологічний клімат. У ньому відзначаються деякі дратівливі фактори, хоча в цілому переважає позитивний настрій; 4 – стійкий позитивний сімейний психологічний клімат. До такої родини люблять приходити в гості, та й вони самі одержують велике задоволення від спілкування один з одним.

Табл. 2.6 - Взаємозв'язок між психологічним кліматом і типом батьківської родини

Тип сім'ї Психол. клімат	Збалансований	Середньо збалансований	Незбалансований
1		10%	
2		3.3%	16.7%
3	6.7%	16.7%	
4	16.7%	23.3%	6.7%

Юнаки зі стійким негативним психологічним кліматом в батьківській родині мають середно збалансований тип родини (10%); серед респондентів з нестійким змінним психологічним кліматом 3.3%- середньо збалансований

тип родини, 16.7% - незбалансований; серед людей з невизначеним психологічним кліматом 6.7%- збалансований тип, 16.7%- середньо збалансований; серед респондентів зі стійким позитивним сімейним психологічним кліматом 16.7%- збалансований, 23.3%- середньо збалансований, 6.7%- незбалансований. Можна стверджувати, що не завжди стійкий позитивний психологічний клімат означає, що в сім'ї легко вирішуються конфлікти, надається психологічна підтримка, є спільні інтереси.

Висновки до II розділу

«Шкала сімейної адаптації та згуртованості» є широко відомим інструментом, який використовується в сімейній психології та дослідженнях сімейних відносин. Вона заснована на теоретичних моделях та концепціях, пов'язаних з адаптацією та згуртованістю сімейних систем. Дана методика має перевірену надійність та валідність, що гарантує точність та надійність одержуваних результатів.

Методика містить два параметри: згуртованість і адаптацію.

Сімейна згуртованість - це ступінь емоційного зв'язку між членами сім'ї: при максимальній виразності цього зв'язку вони взаємозалежні, при мінімальному - автономні та дистанційовані один від одного.

Сімейна адаптація (гнучкість) - характеристика того, наскільки гнучко або, навпаки, ригідно сімейна система здатна пристосовуватися, змінюватись при дії на неї стресорів.

Збалансовані сім'ї є найбільш стабільними, їхня здатність справлятися з сімейними кризами є найвищою. Ці сім'ї надають найбільшу підтримку своїм членам сім'ї у стресових ситуаціях. Краще справляється з виховними завданнями.

Середньо збалансовані- сім'ї, які є менш стабільними, гірше справляються із сімейними кризами, невисокий рівень емоційного контакту, не має прагнення проводити час разом.

Незбалансовані сім'ї зазвичай розглядаються як проблематичні, які ведуть до порушення функціонування сімейної системи.

Дослідження психологічного клімату у сім'ї за допомогою опитувальника Бойко дозволяє з'ясувати особливості та конкретні характеристики сімейного середовища.

У дослідженні приймали участь 30 юнаків віком від 17 до 21 років.

У ході обробки результатів було виявлено, що збалансований тип сім'ї мають 40% юнаків, 36.6% - середньо збалансований, 23.4% - незбалансований. Більшість юнаків прагнуть мати збалансований тип сім'ї, але майже 1/3 всіх опитуваних бачать ідеальною для себе середньо збалансований тип родини, де вони можуть змінювати лідера, розподіл обов'язків, вважають, що своїм інтересам треба приділяти не менше уваги, ніж родині. Також важливо зазначити, що були люди, які обрали своєю ідеальною сім'єю нижчий тип, а саме: 6.7% із 40% людей зі збалансованим типом родини хочуть мати середньо збалансований тип родини. 3.3% із 36.6% юнаків із середньо збалансованим типом родини хочуть мати незбалансовану сім'ю.

За результати опитувальника, спрямованого на виявлення психологічного клімату в сім'ї та зіставлення з результатами другої методики показало, що не завжди стійкий позитивний психологічний клімат означає, що в сім'ї легко вирішуються конфлікти, надається психологічна підтримка, є спільні інтереси. І незавжди стійкий негативний психологічний клімат свідчить про зворотнє.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано теоретичні підходи з проблеми впливу родинних відносин на формування образу майбутньої сім'ї у вітчизняній та зарубіжній літературі.

Засвоєння гендерних ролей супроводжується тривожністю через існування загальних стандартів щодо мужності і жіночності, яке не завжди збігається з їх власною індивідуальністю.

Психологічні зміни характеризуються прагненням до незалежності з одного боку та бажанням зберегти можливість не нести відповідальність, за те, що ти доросла людина.

Зароджуються перші відносини переважно романтичного характеру, які супроводжуються безкорисливим ставленням до людини, ділитися радістю і горем, жертвувати власним комфортом заради іншої людини.

У молодшому юнацькому віці важливим є факт наявності відносин, а в пізньому юнацькому віці кохання має цінність само по собі.

Перебуваючи у сім'ї, людина засвоює стилі взаємодії між партнерами, моделі поведінки, гендерні ролі. У цьому віці є лише одна модель функціонування сім'ї - батьківська. При досягненні дорослого віку індивід може прийняти батьківську модель або відхилити.

Орієнтація на майбутнє забезпечує постановку цілей, вивчення варіантів і прийняття забор'язань. Більшість уявлень про ситуації вже сформовані ще до того, як людина стикається з ними на практиці. Авторитетне батьківство може сприяти побудові орієнтації на майбутнє двома способами: безпосередньо, забезпечуючи автономію, яка, як обговорювалося раніше, є необхідною умовою для побудови інструментального образу орієнтації на майбутнє, і опосередковано,

сприяючи емоційному здоров'ю, що відображається у наявності достатніх психологічних ресурсів для одночасно займаючись поточними справами і орієнтуючись на майбутнє.

Подружня гармонія складається з таких компонентів як рівень культури і вихованості, індивідуальної якості, традицій і звичок, цінностей і установок.

У формуванні уявлень можуть лежати два механізми - трансляція та компенсація. Трансляція означає передавання актуальної сімейної ситуації на власні уявлення, а компенсація - внесення в свою сім'ю аспектів сімейного життя, яких не вистачало в родині дитини.

Сприятливий психологічний клімат в сім'ї відзначається згуртованістю, доброзичливістю та високими очікуваннями між подружжям. Він передбачає відповідальність, почуття захищеності та емоційне задоволення.

2.Проведено емпіричне дослідження впливу родинних відносин на образ майбутньої сім'ї у юнаків.

У дослідженні було використано наступні методики: «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3), опитувальник «Психологічний клімат в сім'ї». Вибірку дослідження складають 30 юнаків віком від 17 до 21 років.

3.Встановлено взаємозв'язок між родинними відносинами та образом майбутньої сім'ї.

Юнаки із збалансованим типом сімей переважно обирали той самий тип, це свідчить про задоволеність сімейним устроєм, ще 6.7% обрали нижчий рівень сім'ї як ідеальний, це може означати, що їм підходить більш адаптивний тип сім'ї, коли лідер та обов'язки можуть змінюватися залежно від ситуації, або вони вважають контроль в їх батьківській сім'ї надмірним.

Респонденти із середньо збалансованим типом в більшості обрали збалансований (вищий рівень), 13.3%- той, що вони мають, і 3.3%- нижчий рівень.

Більшість досліджуваних з незбалансованим типом родини обрали збалансований тип, та два інших рівня порівну.

Можна помітити тенденцію до бажання мати сім'ю, де панує високий рівень згуртованості і адаптації, незалежно від типу батьківської родини. Багато людей прагнуть створити родину, де вони почуваються близькими один до одного, де взаємодія є гармонійною, адаптація до змін є легкою і підтримка один одного є надійною. Ці цінності та бажання можуть бути присутніми у людей незалежно від того, яка була їхня власна батьківська родина. Це свідчить про те, що сильні і згуртовані сімейні відносини можливі для кожного, хто має мрію про таку сім'ю, і це не залежить від їхнього минулого досвіду родинного життя.

Стійкий позитивний психологічний клімат у сім'ї не завжди гарантує згуртованість та глибокі емоційні зв'язки. Хоча благополучна атмосфера може створювати сприятливу основу для розвитку близьких стосунків, це ще не означає, що вони автоматично виникають. Згуртованість і глибокі емоційні зв'язки вимагають активного зусилля, спільної роботи та взаємного розуміння всіх членів сім'ї. Вони будуються на основі відкритості, взаємного вибачення, поваги та постійної підтримки один одного. Тому, хоча позитивний психологічний клімат може створювати сприятливі умови для розвитку близьких зв'язків, сам по собі він не гарантує їх наявність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ангелов Г.В., Калашник В.Г., Старовойтова І.І., Терзіна В.Г.
Соціалізація та ідентифікація особистості /; за заг. ред. акад.
В.М.Чугуєнка. – Одеса: СМІЛ, 1999. – 240 с.
2. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій / О. І. Бондарчук ;
МАУП. – К., 2001. – 170 с.
3. Вітковська, О.І. Професійне самовизначення особистості і практичні
аспекти професійної консультації: монографія / О.І.Вітковська. – К.:
Науковий світ, 2001. – 91 с.
4. Городнова Н. Гендерний розвиток особистості / Н. М. Городнова. – К.:
Шкільний світ, 2008. – 128 с. 3. Кікінежді О.М. Гендерна ідентичність в
онтогенезі особистості : монографія / О.М. Кікінежді. – Тернопіль:
Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400 с
5. Демидова Т.А. Психологічні особливості формування уявлень про
майбутню сім'ю у юнаків та дівчат. Психологія. Зб. наук. пр. В. 18. К.:
НІТУ імені М. Драгоманова, 2011. С. 150-153.
6. Довгань О. Специфіка кризи особистості у юнацькому віці //Психологія
і суспільство. – 2004. – №2.
7. Еріксон Е./Ідентичність: юність і кризи /Е. Еріксон – К., 1996. – 344 с.
8. Заброцький М. М. Вікова психологія. - К.: МАУП, 2002. - 104с.
9. Іванов Д.І. Психологічний аналіз системи дитячо-батьківських
відносин в парадигмі глибинної психології: автореф. дис. ... канд.
психол. наук / Д.І.
10. Карасевич А. П. Зміст і структура готовності студентів до шлюбу і
створення сім'ї. Освітнянські обрії: реалії і перспективи: зб. наук. пр. К.:
ПІІТО, 2007. Ло 3.С. 313-314.
11. Лановенко Ю. Екзистенціальний зміст суб'єктивного аспекту юнацької
кризи / Ю. Лановенко // Соціальна психологія. – 2006. – №5.
12. Максименко С.Д. Теоретичні основи психології особистості / С.Д.
Максименко // Психологія особистості: Хрестоматія: навч. посіб. /

- Мельничук О.Б., Пасічняк Р.Ф., Вольнова Л.М. та ін. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – 532 с.
13. Мамбетова А.А. Проблематика збереження сімейних цінностей, як основи культури сучасного суспільства. Дитина у тривожному середовищі: розвивальні та відновлювальні практики: Збірник тез (31 травня – 1 червня 2019 року, Київ) / за ред. О. В. Чуйко. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. – 104 с.
 14. Павелків Р.В. / Вікова психологія: підручник/ - Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. - 469 с.
 15. Панкова Л.М. /У порога сімейного життя. Харків: Харків-Інформ, 2010. 144 с
 16. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології. Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ / Т.І. Пашукова, А.І. Допіра, Г.В. Дьяконов. – К. : Т-во Знання, 2000. - 204 с.
 17. Савчин М. В. Вікова психологія / Л. В. Василенко. - К.: Ака-демвидав, 2006. - 360 с.
 18. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огородійчук З.В. та ін. / Вікова та педагогічна психологія: [навч. посіб.] / – 2-ге вид. – К.: Каравела, 2008. – 400 с.
 19. Сольська Т. Основні чинники формування самосвідомості в юнацькому віці / Т. Сольська // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 01/2010. – N1. – С. 121-123.]
 20. Федоренко Р.П. Психологія молодшої сім'ї і сімейна криза. - Луцьк: РВВ "Вежа" Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. - 168с.
 21. Фромм Е.; Мистецтво любові. пер. з англ. В. Кучменко. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. — 192 с.
 22. Федоришин Г.М. Психологія становлення особистості у батьківській сім'ї / Г.М. Федоришин. – Івано-Франківськ: Плай, 2006. – 174 с.
 23. Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. Annual Review of Psychology, 52, 1-26.

24. Becker, Westley C.; Peterson, Donald R.; Luria, Zella; Shoemaker, Donald J.; Hellmer, Leo A. (University of Illinois, Urbana), "Relation of Factors Derived from Parent-Interview Ratings to Behavior Problems of Five-Year-Olds", *Child Development*, Vol. 33 (September, 1962), Pp. 509-535.
25. Combs, Robert H. (Washington State University), «A Value Theory of Mate Selection», «*Family Life Coordinator*», 10, 13 (June 1961), pp. 51-54.
26. Cooper, C. R., Cooper, R. G., Azmitia, M., Chavira, G., & Gullatt, Y. (2002). Bridging multiple worlds: How African American and Latino Youth in academic outreach programs navigate math pathways to college. *Applied Developmental Science*, 6, 73-87.
27. Evans, L. M. (2019). Psychological well-being in college: The role of parental meta-emotion philosophy and romantic relationships [Unpub]
28. Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C. (1996). Parental meta emotion philosophy and the emotional life of families: theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243–268.
29. Grevenstein, D., Bluemke, M., Schweitzer, J., & Aguilar-Raab, C. (2019). Better family relationships—higher well-being: the connection between relationship quality and health related resources. *Mental Health & Prevention*, 14.
30. Ladany N, Melincoff DS, Constantine MG, Love R. At-risk urban high school students commitment to career choices. *J Couns Dev*. 1997;76(1):45–76.
31. Nichols, L. M., & Tanner-Smith, E. E. (2022). Discrepant parent-adolescent reports of parenting practices: Associations with adolescent internalizing and externalizing symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 51(6), 1153–1168
32. Nurmi, J. E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11, 1-59.

33. Paterson, A. D., Babb, K. A., Camodeca, A., Goodwin, J., HakimLarson, J., Voelker, S., & Gragg, M. (2012). Emotion-related parenting Styles (ERPS): a short form for measuring parental meta-emotion philosophy. *Early Education & Development*, 23(4), 583–602.
34. Perez-Fuentes, M. D. C., Jurado, M., Gázquez, M. D. M., Linares, J. J., Oropesa Ruiz, N. F., Márquez, S., M. D. M., & Saracostti, M. (2019). Parenting practices, life satisfaction, and the role of self-esteem in adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(20)
35. Seginer, R. (2003). Adolescent future orientation in culture and family settings. In W. Friedlmeier, P. Chakkarath, & B. Schwarz (Eds.), *Culture and human development: The importance of cross-cultural research to the social sciences* (pp. 231-252). Lisse, the Netherlands: Swets & Zeitlinger Publishers.
36. Tammilehto, J., Punamäki, R. L., Flykt, M., Vänskä, M., Heikkilä, L. M., Lipsanen, J., Poikkeus, P., Tiitinen, A., & Lindblom, J. (2021).
37. Trommsdorff, G. (1983). Future orientation and socialization. *International Journal of Psychology*, 18, 381-406.human development: The importance of cross-cultural research to the social sciences (pp. 231-252). Lisse, the Netherlands: Swets & Zeitlinger Publishers.
38. Van Lissa, C. J., Keizer, R., Van Lier, P. A. C., Meeus, W. H. J., & Branje, S. (2019). The role of fathers versus mothers' parenting in emotion-regulation development from mid-late adolescence: disentangling between-family differences from within-family effects. *Developmental Psychology*, 55(2), 377–389.
39. Vansteenkiste, M., Ryan, R. M., & Soenens, B. (2020). Basic psychological need theory: advancements, critical themes, and future directions. *Motivation and Emotion*, 44, 1–31.
40. Zhang, Q., Shek, D. T., & Pan, Y. (2021). Parent-child discrepancies in perceived parent-child communication and depressive symptoms in early

adolescents in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(22), Article 12041

41. Zhang, Y., Zhou, M., & Zhang, X. (2022). Validation of an adolescent version of the parental meta-emotion philosophy scale. *Canadian Journal of Behavioural Science*. Advanced online publication.